

УДК 314. 13 (477. 63)

Н. А. Горожанкіна

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ НАРОДЖУВАНОСТІ ТА ЙОГО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК З ОСВІТНІМ РІВНЕМ ЖІНОК

Досліджено динаміку й особливості народжуваності в Дніпропетровській області, зокрема, серед сільського та міського населення в 1950–2008 рр., виділено та проаналізовано періоди, за якими чітко простежується тенденція щодо зменшення чисельності народжених. Виконано порівняння динаміки загального коефіцієнту народжуваності в Україні та ряді розвинутих європейських країн. Установлено взаємозв'язок народжуваності та освітнього рівня жінок, що проживають у сільській та міській місцевостях Дніпропетровської області.

Ключові слова: народжуваність, коефіцієнт народжуваності, освітній рівень, регіон.

Исследованы динамика и особенности рождаемости в Днепропетровской области, в частности, среди сельского и городского населения в 1950–2008 гг., выделены и проанализированы периоды, по которым четко прослеживается тенденция относительно уменьшения численности родившихся. Выполнено сравнение динамики общего коэффициента рождаемости в Украине и ряде развитых европейских стран. Установлена взаимосвязь рождаемости и образовательного уровня женщины, проживающих в сельской и городской местностях Днепропетровской области.

Ключевые слова: рождаемость, коэффициент рождаемости, образовательный уровень, регион.

A dynamics and features of birth-rate is investigational in Dnepropetrovsk area, in particular, among a rural and city population in 1950–2008, selected and analysed periods on which a tendency is expressly traced in relation to diminishing of quantity of givings birth. Comparison of dynamics of general coefficient of birth-rate is executed in Ukraine and row of the developed European countries. Intercommunication of birth-rate and educational level of women which live in rural and city localities of Dnepropetrovsk area is set.

Keywords: birth-rate, coefficient of birth-rate, educational level, region.

Вступ. Зміни в економічному та політичному житті нашої країни зачіпають усі області людської життєдіяльності. Становлення інформаційного суспільства вимагає якісного підвищення освітнього потенціалу країни, чим висуває сферу освіти на перший план суспільного розвитку. Народжуваність виступає одним із визначальних чинників, який, значною мірою, впливає на величину працересурсного потенціалу. Масштаби освітньої галузі, у першу чергу, залежать від чисельності дітей та молоді, які здобувають та будуть здобувати освіту. Від рівня народжуваності залежить і наповнюваність учнями класів у школах, необхідна кількість вчителів. У свою чергу, рівень освіти впливає на народжуваність (кількісно і у періоді часу) і міграцію населення. Так, рівень освіти має певну роль у розподілі трудових ресурсів по території, галузям і професіям.

Постановка проблеми. Теоретико-методологічні основи дослідження процесів народжуваності та освітнього рівня населення висвітлювались у працях Б. Л. Вульфсона, В. О. Джамана, В. В. Загороднього, О. В. Коржа, Р. Пресса, В. П. Томина, О. Г. Топчієва, А. В. Степаненка, О. У. Хомри та ін. Особливої уваги заслуговує монографія «Населення України. Народжуваність в Україні у контексті суспільно-трансформаційних процесів» [11], в якій, зокрема, надається характеристика процесу народжуваності та освітнього рівня жінок. Але залишається багато питань, які вивчені ще недостатньо глибоко та неповно, а деякі з них не розглядалися зовсім, особливо на регіональному рівні.

© Н. А. Горожанкіна, 2010

Мета дослідження. Основною метою роботи є аналіз динаміки процесів народжуваності в Україні та в Дніпропетровському регіоні як складової відтворення міського і сільського населення, простеження процесів взаємозв'язку між народжуваністю та освітнім рівнем жінок.

Виклад основного матеріалу. Аналіз показників народжуваності в Дніпропетровській області впродовж 1950–2008 рр. дозволяє нам виділити три періоди, за якими чітко простежується тенденція щодо зменшення чисельності народжених (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка народжуваності в Дніпропетровській області впродовж 1950–2008 рр. серед сільського та міського населення, % (складено автором за матеріалами [4; 9; 10; 15])

Перший період охоплює 1950–1964 рр. Середній показник народжуваності становив 19,3 %. Чітко простежується різке падіння народжуваності в 1955 році (рис. 1), що можна пояснити вступом покоління голодомору 1932–1933 рр. в дітородний вік.

Саме на цей період припадала максимальна кількість народжених, що пояснюється настанням так званого «компенсаторного періоду» після Великої Вітчизняної війни. Із завершенням війни була здійснена масова демобілізація військовослужбовців. Її демографічні наслідки полягали в тому, що вона супроводжувалася возз'єднанням сімей, тобто поверненням чоловіків до сімей, утворенням нових сімей, укладанням шлюбів. Порушена війною диспропорція статей на кінець 50-х рр. почала нормалізуватись. У регіоні відбудовували зруйноване господарство. У перший період відбувалося розширення і модернізація дореволюційних та довоєнних підприємств міста. З'явилися такі об'єкти, як Південний машинобудівний завод, Дніпровський машинобудівний завод, радіозавод, Придніпровська ТЕС, завод важких пресів, шинний завод. Поряд з інтенсивним промисловим будівництвом простежувався і активний розвиток системи шкільної освіти. Актуальною проблемою формування соціальної інфраструктури Дніпропетровська стало створення сприятливих умов для життя і праці місцевого населення. Рівною мірою зросла потреба у поліпшенні системи освіти Дніпропетровській області для забезпечення промисловості регіону власними кадрами і формування умов гармонійного розвитку особи. Усе це привело до зростання народжень не лише первістків, але других і наступних дітей.

У вказаний період на новобудови регіону прибуло багато юнаків і дівчат. Це сприяло покращенню становища у співвідношенні статей. Отже, міграція сприяла підвищенню народжуваності.

Покращились і матеріальні умови жителів регіону. Збільшувалася чисельність дитячих садків, шкіл. Наприклад, якщо в 1951 р. в області було 250 дитячих садків, а дітей у них – 13,7 тис. осіб, то в 1959 р. їхня кількість збільшилась до 404 з чисельністю дітей у 34,7 тис. осіб.

Кожний рік в області будували нові школи відповідно до санітарно-гігієнічних вимог з наявністю коридорів, роздягалень, вестибюлів. У 1950 р. Дніпропетровська область налічувала 1820 загальноосвітніх шкіл (з урахуванням шкіл працюючої та сільської молоді), в 1955 р. – 1834 школи, в 1958 р. – 1892 школи [3]. Таким чином, поступове збільшення кількості шкіл дозволило послідовно вирішувати задачу переходу від 3-змінної до 2-змінної системи освіти, що сприяло збільшенню ефективності навчального процесу.

Процес народжуваності значно зменшився в 1960-х рр. Значною мірою це пояснюється тим, що в даному періоді в активний дітородний вік вступили жінки, які були народжені за роки Великої Вітчизняної війни.

Процеси зниження народжуваності спостерігаються як серед міського, так і серед сільського населення (рис. 2). Необхідно звернути увагу на те, що рівень народжуваності серед сільського населення впродовж 1950–1989 рр. не перевищував показник народжуваності серед міського населення, однак з 1990 року народжуваність у містах зменшувалася швидшими темпами. Така поширеність тенденції зниження народжуваності свідчить про те, що цей процес не став випадковим явищем, а виявився закономірністю демографічного розвитку на даному етапі.

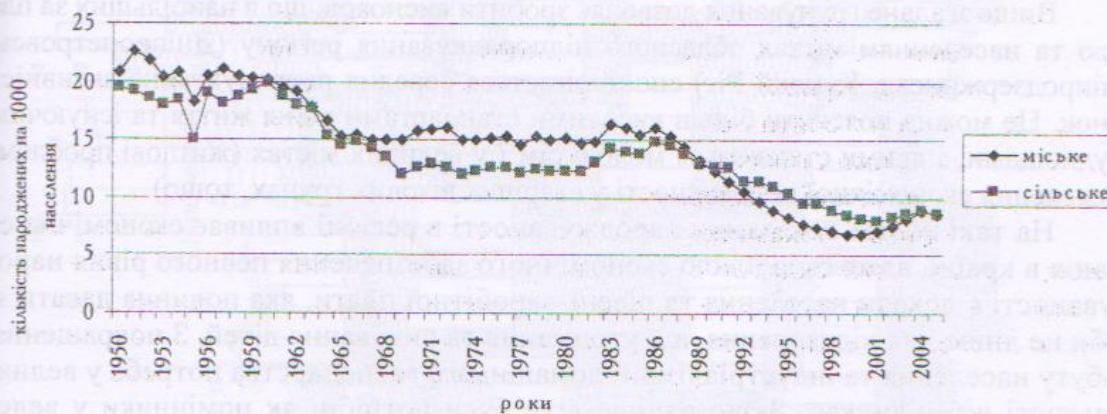

Рис. 2. Динаміка народжуваності серед міського та сільського населення Дніпропетровської області, % (складено автором за матеріалами [4; 9; 10; 15])

Другий період охоплює 1965–1986 рр. Середній показник народжуваності становив 14,9 %. Зниження народжуваності за цей проміжок часу можна пояснити наслідком зменшення кількості чоловіків, переорієнтацією матерів на виробничу або суспільну діяльність, підвищенням культурного та освітнього рівня жінок тощо. У січні 1981 року радянським урядом ухвалені певні заходи щодо посилення державної допомоги сім'ям з дітьми. Проте, ці заходи мали епізодичний характер і довгострокового ефекту не принесли, як і не була сформована комплексна, науково обґрунтована демографічна політика. Чорнобильська трагедія прискорила процес скорочення народжуваності, що відбилося на зростанні різниці кількості померлих над кількістю народжених. Тому продовжувалося зниження народжуваності як в абсолютних так і у відносних величинах.

Третій період охоплює 1987–2008 рр. із своїм мінімумом у 2000 році, коли показник народжуваності становив 7,1 %, у той час як впродовж двадцяти одного досліджуваного року на 1000 осіб у середньому народжувалось 9,7 осіб.

Поглиблений аналіз динаміки процесу народжуваності впродовж 1990–2007 рр. (рис. 3) дозволяє виділити вісім районів області з найбільшим коефіцієнтом народжуваності, який перебільшував 10,0 % – Апостолівський (10,5 %), Криничанський (10,3 %), Магдалинівський (10,1 %), Новомосковський (10,3 %), Синельниківський (10,1 %), Солонянський (10,4 %), Софіївський (10,2 %), Юр'ївський (10,8 %). У середньому тенденція щодо часткового підвищення або зниження народжуваності приблизно однакова серед усіх районів області, однак сплески народжуваності (рис. 3) спостерігалися в Юр'ївському районі у 1996 (12,3 %) і 1998 (12,1 %) роках, а різке зниження народжуваності – у Павлоградському районі 2002 року (5,6 %).

Слід підкреслити, що міста обласного підпорядкування Дніпропетровського регіону за коефіцієнтом народжуваності в 2007 році (рис. 3) можна об'єднати у чотири групи:

- 1) до 9 % – Орджонікідзе (8,9 %), Першотравенськ (8,9 %);
- 2) 9,1–9,9 % – Дніпропетровськ (9,4 %), Вільногірськ (9,5 %), Жовті Води (9,3 %), Марганець (9,1 %);
- 3) 10,0–10,8 % – Дніпродзержинськ (10,4 %), Кривий Ріг (10,1 %), Нікополь (10,3 %), Новомосковськ (10,8 %);
- 4) 10,9–11,7 % – Павлоград (11,2 %), Синельникове (10,9 %), Тернівка (11,4 %).

Вище згадане групування дозволяє зробити висновок, що в найбільших за площею та населенням містах обласного підпорядкування регіону (Дніпропетровськ, Дніпродзержинськ, Кривий Ріг) спостерігається середня репродуктивна активність жінок. Це можна пояснити більш високими стандартами рівня життя та існуючими труднощами, з якими стикаються молоді сім'ї у великих містах (житлові проблеми, досягнення економічної незалежності у старших вікових групах, тощо).

На такі низькі показники народжуваності в регіоні впливає економічна ситуація в країні, адже складовою економічного забезпечення певного рівня народжуваності є доходи населення та рівень заробітної плати, яка повинна давати засоби не лише для відтворення, а й утримання та виховання дітей. З покращенням побуту населення та індустріалізації домашнього господарства потреба у великій кількості дітей зникає. Якщо раніше діти були потрібні як помічники у веденні сільського та домашнього господарства, то з ускладненням процесів виробництва й підвищенням вимог до рівня народжуваності й професійній підготовці потреби в дитячій праці різко знижуються. Законодавство посилює заборони на застосування дитячої праці: вдосконалюються диспозиції статей Особливої частини Кримінального кодексу УРСР, формується практика застосування Кодексу Законів про працю, підвищуються вимоги до заходів безпеки і охорони праці, які унеможливають працю осіб до 18 років. Діти з виробників перетворюються на споживачів, що приводить до збільшення витрат сімейного бюджету на утримання і виховання дітей.

90-ті рр. ХХ ст. ознаменувалися в Україні різким зменшенням народжуваності, рівень якої в 2001 році опустився до позначки 1,086 дитини в розрахунку на одну жінку репродуктивного віку. Динаміка розвитку народонаселення підтверджує думку про те, що «зоною безпеки» для держави є рівень народжуваності, який перевищує 1,5 дитини, народжених однією жінкою. Якщо народжуваність лише трохи нижча від рівня відтворення населення, то скорочення розміру наступних поколінь відбу-

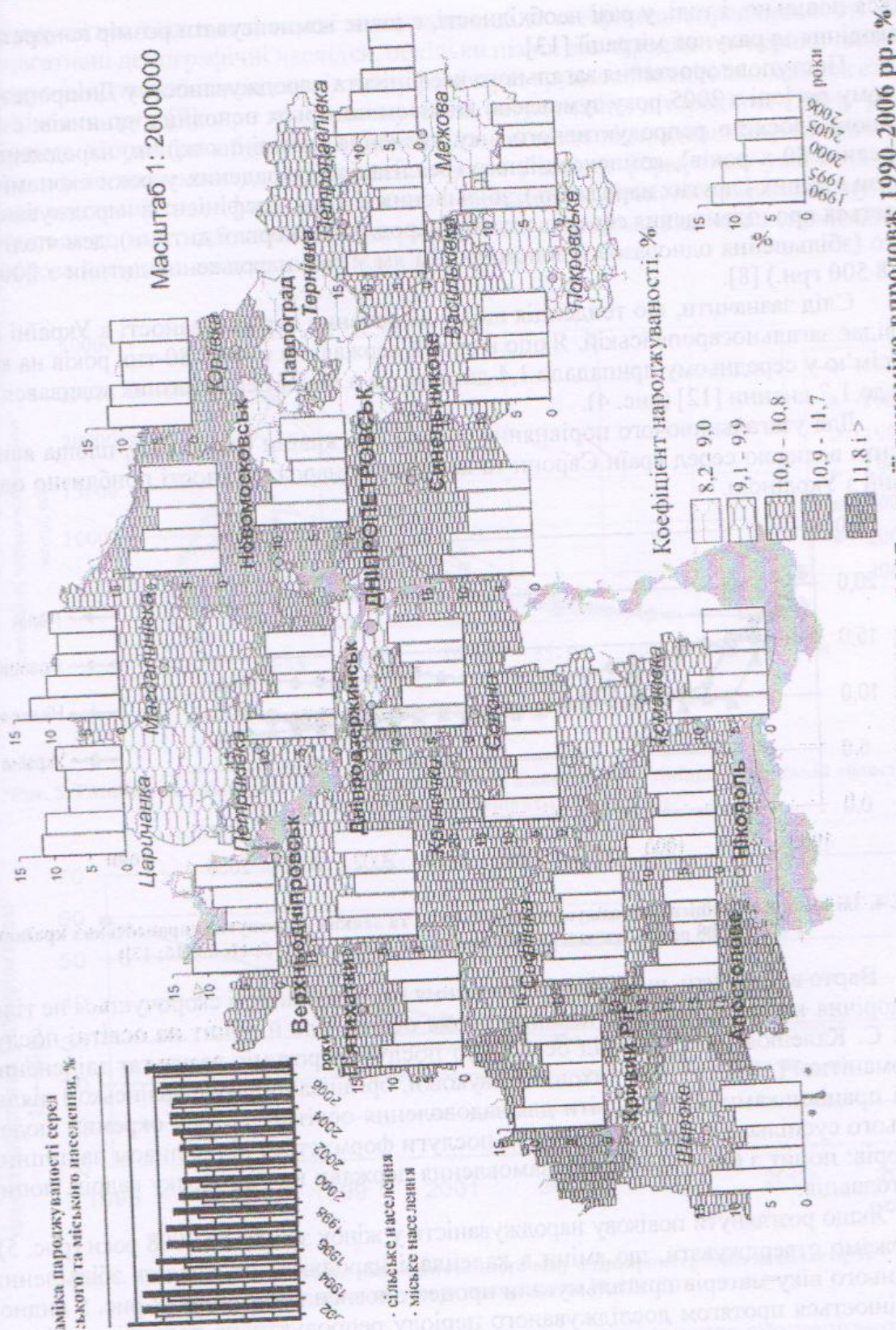

Рис. 3 Народжуваність у Дніпропетровській області в 2007 р. та її динаміка впродовж 1990-2006 рр., %

ється повільно, і тоді, у разі необхідності, є шанс компенсувати розмір конкретного покоління за рахунок міграції [13].

Поступове зростання загального коефіцієнта народжуваності у Дніпропетровському регіоні з 2005 року зумовлено впливом чотирьох основних чинників: структурного (досягло репродуктивного віку численне покоління жінок, народжених у середині 80-х років), компенсаційного (реалізація відкладених у роки економічної кризи перших і других народжень), збільшення вікових коефіцієнтів народжуваності (йдеться про підвищення середнього віку народження першої дитини), демополітичного (збільшення одноразової допомоги сім'ям у разі народження дитини з 2005 р. до 8 500 грн.) [8].

Слід зазначити, що тенденція щодо скорочення народжуваності в Україні відповідає загальноєвропейській. Якщо в нашій державі на кінець 80-тих років на кожну сім'ю у середньому припадало 1,4 дитини, то в Італії цей показник коливався від 1,4 до 1,7 дитини [12] (рис. 4).

Для узагальнюючого порівняння обрано три країни Євросоюзу, площа яких є досить великою серед країн Європи та коефіцієнт народжуваності приблизно однаковий з Україною.

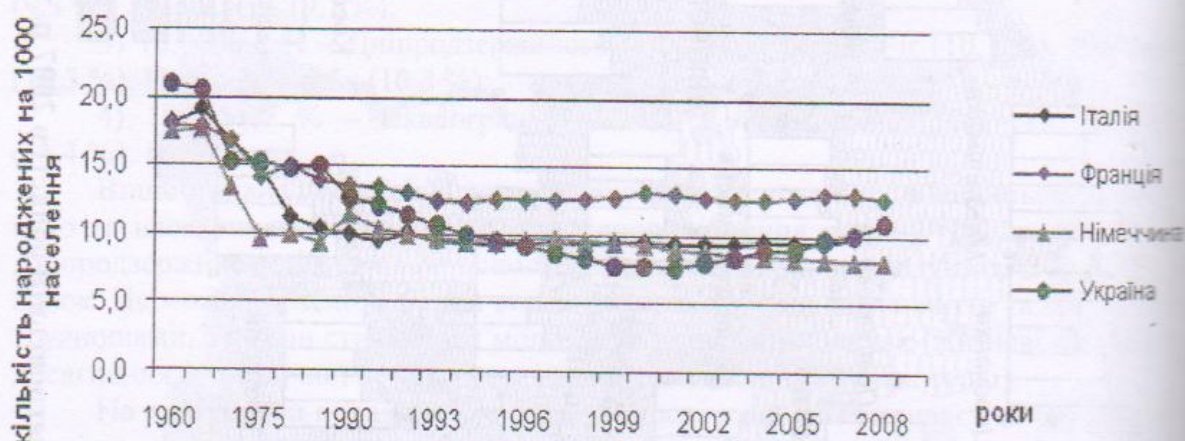

Рис. 4. Загальний коефіцієнт народжуваності в Україні та деяких розвинутих європейських країнах у 1960–2008 рр., % (складено автором за матеріалами [1; 5; 11; 15; 16; 17])

Варто відзначити, що в умовах зниження народжуваності скорочується не тільки щорічна кількість учнів за кожним типом освіти, але й попит на освітні послуги. І. С. Каленюк [6, с. 36.] під освітньою послугою розуміє результат здійснення різноманітної (педагогічної, виховної, наукової, організаційно-управлінської) діяльності працівниками сфери освіти для задоволення освітніх потреб окремих людей та всього суспільства. Попит на освітні послуги формується під впливом наступних факторів: попит з боку населення, замовлення держави на підготовку кадрів, попит роботодавців.

Якщо розглянути повікову народжуваність у жінок з 1980 по 2008 роки (рис. 5), то можемо стверджувати, що зміни в календарі народжень за рахунок збільшення середнього віку матерів пригальмували процес оновлення поколінь. З рис. 5 видно, як змінюється протягом досліджуваного періоду репродуктивна роль жінок різних вікових груп та їх «внесок» у народжуваність. Найбільша активність приходилася на молоді дітородні групи населення, максимальний показник яких припадав на вік 20–24 рр. За останні роки простежується тенденція щодо підвищення народжуваності серед жінок у віці 25–29 та 30–34 рр., що є підставою вважати, що починається

реалізовуватися відкладені перші народження. Але «старіння» народжуваності має свої негативні демографічні наслідки, оскільки пізній вік народження першої дитини зменшує можливості появи на світ наступної через труднощі запліднення жінок старших вікових груп [7]; при нинішньому стані регулювання дітородіння (значу роль відіграють аборти (рис. 6)) велика вірогідність того, що відкладання народження дітей призведе до неможливості їх мати; з віком у людей формується уявлення про певний життєвий стандарт, спосіб життя, і народження дітей, яке в молодшому віці вписується до цього життєвого стандарту, в більш старшому віці може сприйматися як загроза йому або як перешкода його досягнення.

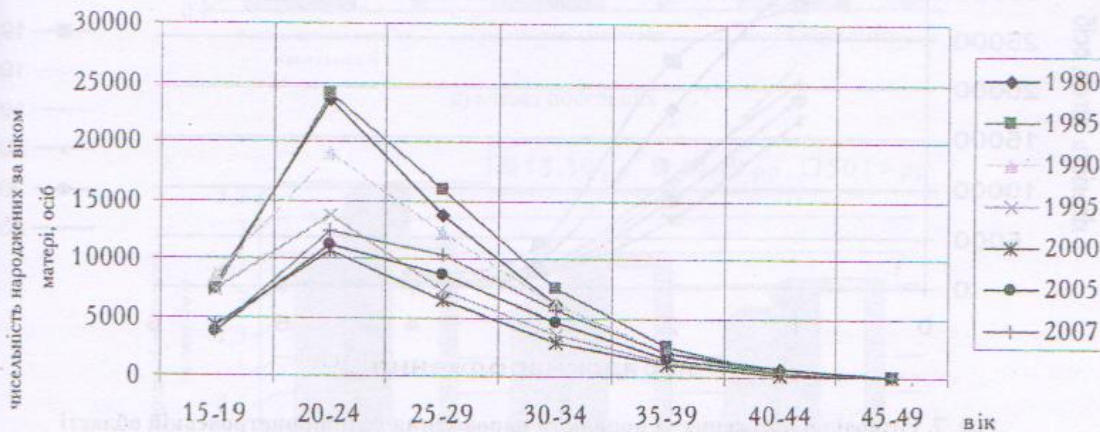

Рис. 5. Розподіл загальної чисельності народжених за віком матері в Дніпропетровській області (складено автором за матеріалами [9; 10; 15])

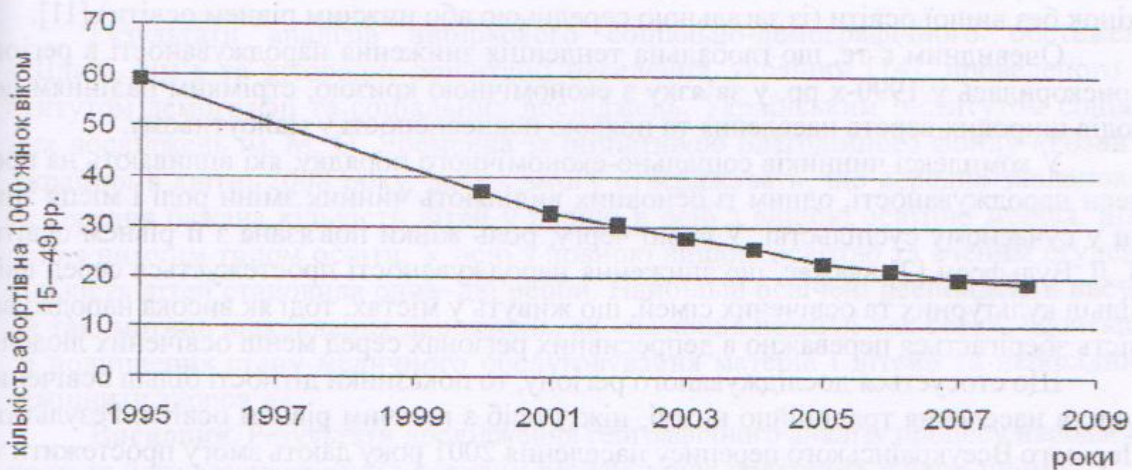

Рис. 6. Кількість абортів серед жінок дітородного віку в Дніпропетровській області, % (складено автором за матеріалами [9; 10; 15])

Мінімальні ж показники повікової народжуваності у жінок спостерігаються у віці 45–49 рр., що обумовлено фізіологічними процесами, які пов'язані із завершенням репродуктивного віку жінки.

Порівняно з 1980 роком частка перших дітей у 1990 році зменшилася на 3,3 % і становила 55 %, а других і третіх – збільшилась на 1,1 % та 1,6 % і становила, від-

повідно, 34,5 % і 7,2 %. На початку XXI століття частка народжених других і третіх дітей дещо зменшилась, а саме – на 7,6 % та 1,8 %, а частка перших дітей, навпаки, збільшилася і становила 64,9 %. Якщо ж брати до уваги показники 2007 року, то простежується тенденція збільшення частки народжених других (на 5 %) і третіх (на 0,4 %) дітей. Проте сумарний коефіцієнт народжуваності на одну жінку в регіоні й надалі низький – 1,0 дитини.

Розглянемо розподіл народжених за порядком народження серед усього населення (рис. 7).

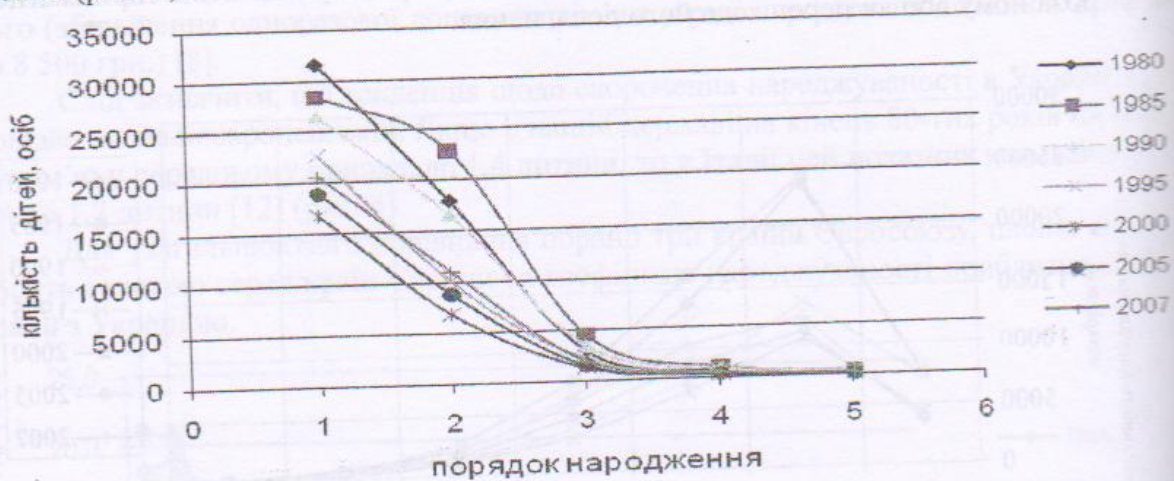

Рис. 7. Розподіл народжених за порядком народження в Дніпропетровській області (складено автором за матеріалами [9; 14])

Український центр соціальних реформ за участю Державного комітету статистики України провів медико-демографічне обстеження населення України в 2007 році (МДОУ-2007), за результатами якого було встановлено, що медіанний вік народження первістка у жінок із вищою освітою становив 22,8 року проти 21,4 року – для жінок без вищої освіти (із загальною середньою або нижчим рівнем освіти) [11].

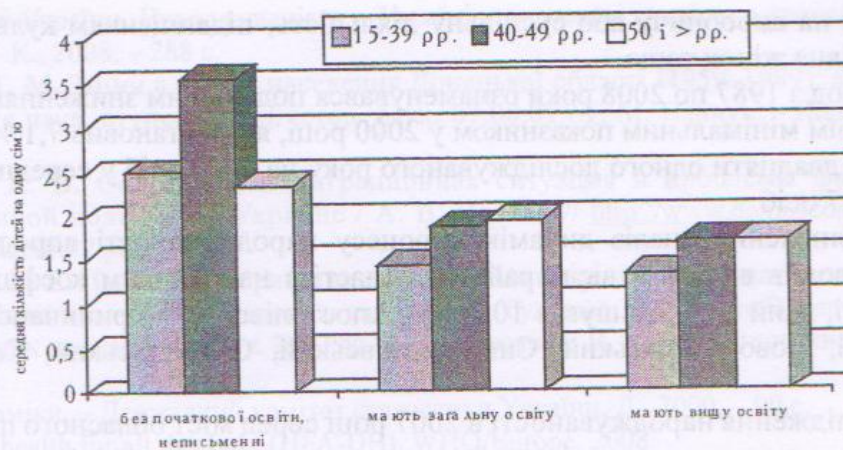
Очевидним є те, що глобальна тенденція зниження народжуваності в регіоні прискорила у 1990-х рр. у зв'язку з економічною кризою, стрімким падінням доходів широких верств населення та появою невпевненості у майбутньому.

У комплексі чинників соціально-економічного порядку, які впливають на процеси народжуваності, одним із основних виділяють чинник зміни ролі і місця жінки у сучасному суспільстві. У свою чергу, роль жінки пов'язана з її рівнем освіти. Б. Л. Вульфсон [2] вважає, що зниження народжуваності простежується серед найбільш культурних та освічених сімей, що живуть у містах, тоді як висока народжуваність зберігається переважно в депресивних регіонах серед менш освічених людей.

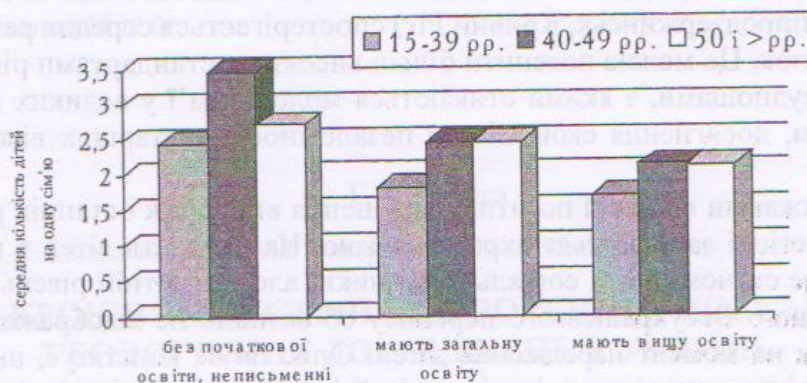
Що стосується досліджуваного регіону, то показники дітності більш освічених верств населення традиційно нижчі, ніж у осіб з нижчим рівнем освіти. Результати Першого Всеукраїнського перепису населення 2001 року дають змогу простежити та підтвердити цю закономірність для жінок, які представляють різні вікові контингенти та знаходяться на різних етапах дітородного циклу та проживають у різних типах поселень (рис. 8).

Результати Першого Всеукраїнського перепису [1] дозволили проаналізувати три освітніх рівні респондентів: 1) початковий; 2) загальний; 3) вищий.

З упевненістю можемо констатувати (рис. 8), що в Дніпропетровському регіоні у жінок з вищим типом освіти, що проживають у сільській та міській місцевостях, частота дітонородження помітно менша, ніж в осіб з іншим типом освіти.

а) міські поселення

б) сільська місцевість

Рис. 8. Дітність жінок з різним типом освіти в Дніпропетровській області за типом поселень (за результатами Першого Всеукраїнського перепису 2001 р. [1])

Результати аналізів вибіркового соціально-демографічного обстеження «Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації населення України» [14], проведеного Інститутом демографії та соціальних досліджень, Українським інститутом соціальних досліджень ім. М. О. Яременка за ініціативою Благодійного фонду «Розвиток України» в квітні 2008 року, дають змогу стверджувати, що середня запланована та середня бажана кількість дітей у родині в осіб з вищою освітою менша, ніж в осіб з нижчим типом освіти. У осіб з повною вищою освітою та вченим ступенем кількість дітей становила одна–дві особи. Найбільш освічені респонденти висували такі мотиви відкладання народжень, як «бажання пожити для себе», «дочекатися поліпшення стану медичного обслуговування матерів і дітей» та необхідність «зміцнити здоров'я».

Висновки. Результати дослідження географічного аналізу процесу народжуваності та його взаємозв'язку з освітнім рівнем жінок полягають у наступному:

1. На період 1950–1964 рр. припадала максимальна кількість народжених у Дніпропетровському регіоні, що пояснюється настанням так званого «компенсаторного періоду» після Великої Вітчизняної війни. Середній показник народжуваності становив 19,3 %. Поряд з інтенсивним промисловим будівництвом простежувався і активний розвиток системи шкільної освіти.

2. Впродовж 1965–1986 рр. середній показник народжуваності знизився до 14,9 %, що можна пояснити наслідком зменшення кількості чоловіків, переорієнта-

цією матерів на виробничу або суспільну діяльність, підвищенням культурного та освітнього рівня жінок тощо.

3. Період з 1987 по 2008 роки ознаменувався подальшим зниженням народжуваності із своїм мінімальним показником у 2000 році, який становив 7,1 %, у той час як впродовж двадцяти одного досліджуваного року на 1000 осіб у середньому народжувалося 9,7 осіб.

4. Поглиблений аналіз динаміки процесу народжуваності впродовж 1990–2007 рр. дозволив виділити вісім районів області з найбільшим коефіцієнтом народжуваності, який перебільшував 10,0 % – Апостолівський, Криничанський, Магдалинівський, Новомосковський, Синельниківський, Солонянський, Софіївський, Юр'ївський.

5. Дослідження народжуваності в 2007 році серед міст обласного підпорядкування регіону дозволило розподілити їх на чотири групи за коефіцієнтом народжуваності та встановити, що в найбільших за площею та населенням містах (Дніпропетровськ, Дніпродзержинськ, Кривий Ріг) спостерігається середня репродуктивна активність жінок. Це можна пояснити більш високими стандартами рівня життя та існуючими труднощами, з якими стикаються молоді сім'ї у великих містах (житлові проблеми, досягнення економічної незалежності у старших вікових групах, тощо).

6. Незважаючи на певні позитивні зрушення впродовж останніх років, народжуваність у регіоні залишається вкрай низькою. На кількість дітей в родині впливають не лише економічні та соціальні чинники, але й освітній рівень матерів. Результати Першого Всеукраїнського перепису об'єктивно не відображають освітній рівень матерів на момент народження дітей. Опис лише констатує, що на момент анкетування жінка мала певну кількість дітей і певний освітній рівень. Але визначити, коли вона народжувала дітей (наприклад, до отримання вищої освіти чи після) неможливо. Заповнення цієї статистичної прогалини може значно покращити якість розробки демографічної та освітньої політики держави. Наприклад, при анкетуванні матерів на предмет їх освіти при реєстрації новонароджених дітей органами РАГС України.

Бібліографічні посилання

1. Всеукраїнський перепис населення 2001 р. // www.ukrcensus.gov.ua
2. Вульфсон Б. Л. Образовательное пространство на рубеже веков / Б. Л. Вульфсон. – М., 2006. – 235 с.
3. Государственный архив Днепропетровской области. – Ф. 1301, оп. 1, д. 14. – 57 с.; Д. 132 – 108 с.; Д. 228. – 130 с.; Д. 323. – 65 с.
4. Демографічна ситуація у Дніпропетровській області // <http://dneprstat.gov.ua/statinfo/ds/ds4.htm>
5. Калабеков И. Российские реформы в цифрах и фактах / И. Калабеков. – М., 2007. – 288 с.
6. Каленюк І. С. Економіка освіти: Навч. посібник / І. С. Каленюк. – К., 2003. – 316 с.
7. Левчук Н. М. Демографічні втрати України у період сучасної соціально-економічної кризи: регіональні особливості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: 08.09.01 / Н. М. Левчук. – К., 1998. – 19 с.
8. Мельник І. Особливості народжуваності в Луганській області / І. Мельник // http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Chseg/2008_5/Melnyk.pdf
9. Населення Дніпропетровської області 2003. – Державний комітет статистики України. Дніпропетровське обласне управління статистики. – Д., 2004. – 116 с.
10. Населення Дніпропетровської області за 2008 рік. – Державний комітет статистики України, Дніпропетровське обласне управління статистики. – Д., 2009. – 30 с.

11. Населення України. Народжуваність в Україні у контексті суспільно-трансформаційних процесів. – К., 2008. – 288 с.
12. Панчук Г. М. Зміни в складі населення Донецької області (1959–1989): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: 07.00.01 / Г. М. Панчук. – Донецьк, 2000. – 17 с.
13. Позняк А. В. Современная миграционная ситуация и проблемы формирования миграционной политики в Украине / А. В. Позняк // <http://www.demoscope.ru/weekly/2007/0285/analit07.php>
14. Русанова Н. Е. Позднее материнство и проблемы воспроизводства населения / Н. Е. Русанова // Политика народонаселения: настоящее и будущее: Четвертые Валентеевские чтения: Сборник докладов (Книга 2) / Ред. В. В. Елизаров, В. Н. Архангельский. – М., 2005. – С. 60–65.
15. Ряди динаміки. – Державний комітет статистики України. Д., 2000. – 90 с.
16. European health for all database (HFA-DB), WHO/Europe, 2008
17. Population in Europe: results // <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Надійшла до редколегії 20.12.09

УДК 55.092

С. Г. Половка

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна

СІМ КРОКІВ НАЗУСТРІЧ ВІДТВОРЕННЮ МОРСЬКИХ ГЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ

Розкриті нові можливі сценарії розвитку морських геологічних досліджень в Україні.
Ключові слова: морські геологічні дослідження, Україна.

Раскрыты новые возможные сценарии развития морских геологических исследований в Украине.
Ключевые слова: морские геологические исследования, Украина.

The article reveals new possible scenarios for the development of marine geological research in Ukraine.
Key words: marine geological investigations, Ukraine.

Вступ. Україна – морська держава, яка свого часу мала потужний морегосподарський комплекс, технічне забезпечення та наукові здобутки світового рівня. Наукові та геополітичні інтереси держави поширюються на акваторію Світового океану. Як член ООН Україна активно співпрацює з ЮНЕСКО в морських галузях.

Нинішній етап розвитку геології океанів і морів в Україні складний, неоднозначний і має різну оцінку вчених. Деякі з них оцінюють його як стагнацію морських експедиційних робіт та занепад теоретичних досліджень. Інші розвивають ідеї про переосмислення стратегічних підходів до її розвитку, узагальнення наукових теоретичних і практичних розробок, налагодження чи поновлення контактів із міжнародною спільнотою і т. п.

Постановка проблеми. У складні часи перебудови народного господарства України, зокрема, її морського господарського комплексу в тому числі, існуванню морської геології конче потрібний аналіз здобутків та помилок її минулого. На зна-